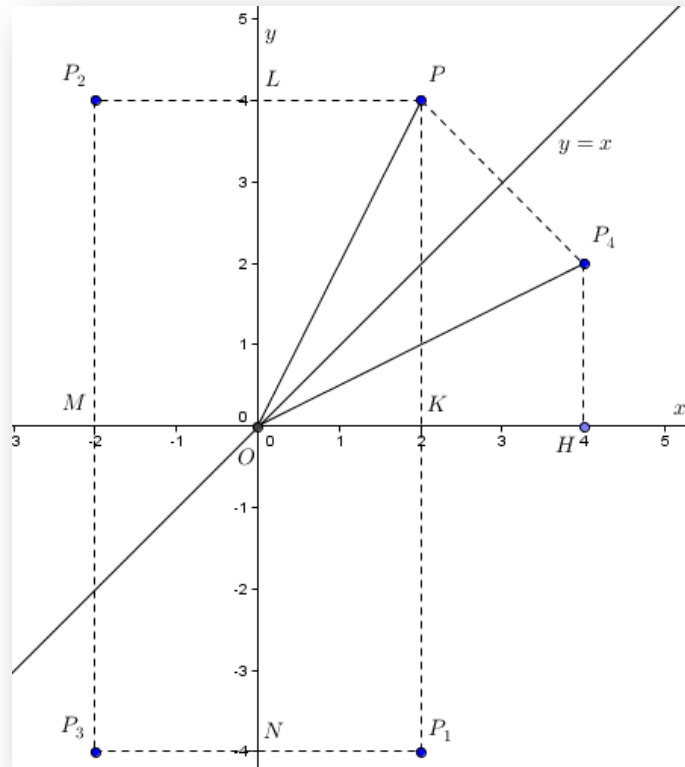

1. Przedmiot: **Matematyka**
2. Dział programowy: **7. Planimetria, 4. Funkcje, 8. Geometria na płaszczyźnie kartezjańskiej**
3. Temat: **Symetrie i przesunięcia w układzie współrzędnych**
4. Klasa: **Klasa II**
5. Zgodność z podstawą programową: **Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:**
  - 1) znajduje obrazy niektórych figur geometrycznych w jednokładności (odcinka, trójkąta, czworokąta, itp.);
  - 2) rozpoznaje figury podobne i jednokładne; wykorzystuje (także w kontekstach praktycznych) ich własności; oblicz odległość punktu od prostej;
  - 3) oblicza współrzędne oraz długość wektora; dodaje i odejmuje wektory oraz mnoży je przez liczbę. Interpretuje geometrycznie działania na wektorach;
  - 4) stosuje wektory do opisu przesunięcia wykresu funkcji;
  - 5) na podstawie wykresu funkcji $y = f(x)$ szkicuje wykresy funkcji $y = |f(x)|$, $y = cf(x)$, $y = f(cx)$;
  - 6) szkicuje wykres funkcji określonej w różnych przedziałach różnymi wzorami; odczytuje własności takiej funkcji z wykresu.
6. Pomoce (środki) dydaktyczne
  - stanowiska komputerowe (lub komputer nauczyciela z tablicą interaktywną lub rzutnikiem multimedialnym),
  - bezpłatne oprogramowanie GeoGebra wspomagające nauczanie matematyki (<http://www.geogebra.org/cms/pl/download/>)
7. Cele: Uczeń:
  - wyznacza równanie prostej przechodzącej przez dwa dane punkty (w postaci kierunkowej lub ogólnej);
  - bada równoległość i prostopadłość prostych na podstawie ich równań kierunkowych;
  - wyznacza równanie prostej, która jest równoległa lub prostopadła do prostej danej w postaci kierunkowej i przechodzi przez dany punkt;
  - rozwiązuje, stosując interpretację geometryczną, elementarne równania i nierówności z wartością bezwzględną;
  - stosuje podstawowe własności wartości bezwzględnej;
  - oblicza współrzędne punktu przecięcia dwóch prostych;
  - posługuje się programem GeoGebra (lub arkuszem kalkulacyjnym);
8. Metody nauczania: **Praca z komputerem, elementy wykładu, prezentacja, ćwiczenia**
9. Formy pracy: **Praca indywidualna i w parach**

Plan lekcji

1. Symetrie

Niech punkt $P = (x, y)$ będzie dowolnym punktem płaszczyzny xOy ; punkt $P_1 = (x, -y)$ jest punktem symetrycznym do punktu P względem osi x , punkt $P_2 = (-x, y)$ jest punktem symetrycznym do punktu P względem osi y , punkt $P_3 = (-x, -y)$ jest punktem symetrycznym do punktu P względem początku układu współrzędnych, zaś punkt $P_4 = (y, x)$ jest punktem symetrycznym do punktu P względem prostej o równaniu $y = x$ (zobacz rysunek).

Co powiesz o trójkątach POL i P_1ON , POL i P_2ON , POL i P_3ON oraz POL i P_4OH ?

Przykład 1.1.

Dana jest prosta p o równaniu $y = 2x + 2$. Napisz równanie obrazu prostej p w symetrii względem osi x , y , początku układu współrzędnych oraz względem prostej o równaniu $y = x$.

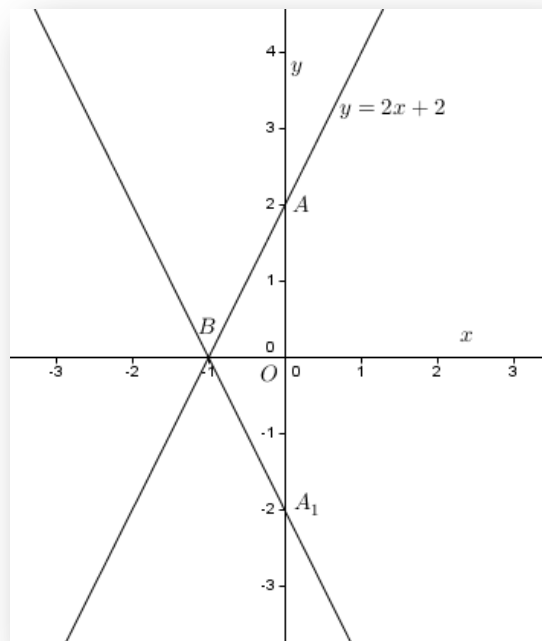
- ❖ Narysujmy najpierw daną prostą i jej obraz symetryczny względem osi x . W tym celu wyznaczmy dwa różne punkty leżące na prostej p :

x	y
0	2
-1	0

Obrazy tych punktów w symetrii względem osi x są następujące:

x	y
0	-2
-1	0

Narysujmy te proste i wprowadźmy oznaczenia punktów.

Znajdźmy równanie prostej wyznaczonej przez punkty A_1 i B :

$$\frac{y - y_{A_1}}{y_B - y_{A_1}} = \frac{x - x_{A_1}}{x_B - x_{A_1}}, \quad \frac{y - (-2)}{0 - (-2)} = \frac{x - 0}{-1 - 0},$$

a stąd

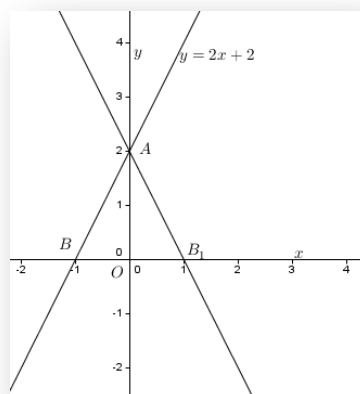
$$y = -2x - 2.$$

Obserwacja.

Przedstawiony przykład pokazuje, że w równaniu prostej p wystarczyło w miejsce y wpisać $(-y)$, by uzyskać równie prostej symetrycznej do prostej p względem osi x .

❖ Narysujemy teraz prostą symetryczną od prostej p względem osi y .

x	y
0	2
1	0

Równanie obrazu prostej p w symetrii względem osi y jest następujące:

$$\frac{y - y_A}{y_{B_1} - y_A} = \frac{x - x_A}{x_{B_1} - x_A}, \quad \frac{y - 2}{0 - 2} = \frac{x - 0}{1 - 0},$$

a stąd

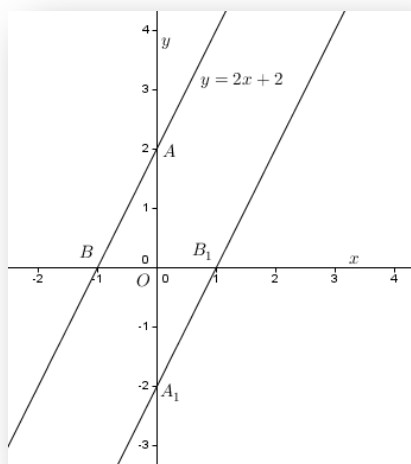
$$y = -2x + 2.$$

Obserwacja.

Przedstawiony przykład pokazuje, że w równaniu prostej p wystarczyło w miejsce x wpisać $(-x)$, by uzyskać równie prostej symetrycznej do prostej p względem osi y .

❖ Rozważmy teraz symetrię prostej p względem początku układu współrzędnych.

x	y
0	-2
1	0

Równanie obrazu prostej p w symetrii względem początku układu współrzędnych jest następujące:

$$\frac{y - y_{A_1}}{y_{B_1} - y_{A_1}} = \frac{x - x_{A_1}}{x_{B_1} - x_{A_1}}, \quad \frac{y - (-2)}{0 - (-2)} = \frac{x - 0}{1 - 0},$$

a stąd

$$y = 2x - 2.$$

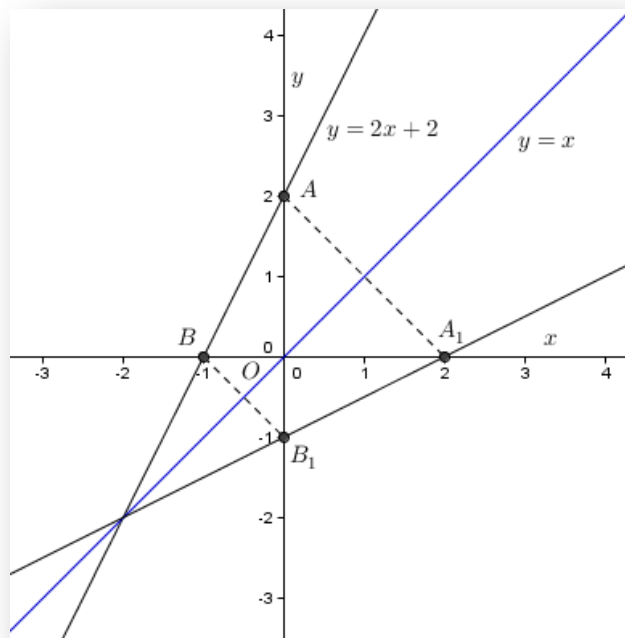
Obserwacja.

Przedstawiony przykład pokazuje, że w równaniu prostej p wystarczyło w miejsce x wpisać $(-x)$, w miejsce y wpisać $(-y)$, by uzyskać równie prostej symetrycznej do prostej p względem początku układu współrzędnych.

❖ Pozostało nam jeszcze rozważyć symetrię prostej p względem prostej o równaniu $y = x$.

Wyznamy punkty symetryczne do punktów A i B prostej p .

x	y
2	0
0	-1

$$\frac{y - y_{A_1}}{y_{B_1} - y_{A_1}} = \frac{x - x_{A_1}}{x_{B_1} - x_{A_1}}, \quad \frac{y - 0}{-1 - 0} = \frac{x - 2}{0 - 2},$$

a stąd

$$y = \frac{1}{2}x - 1.$$

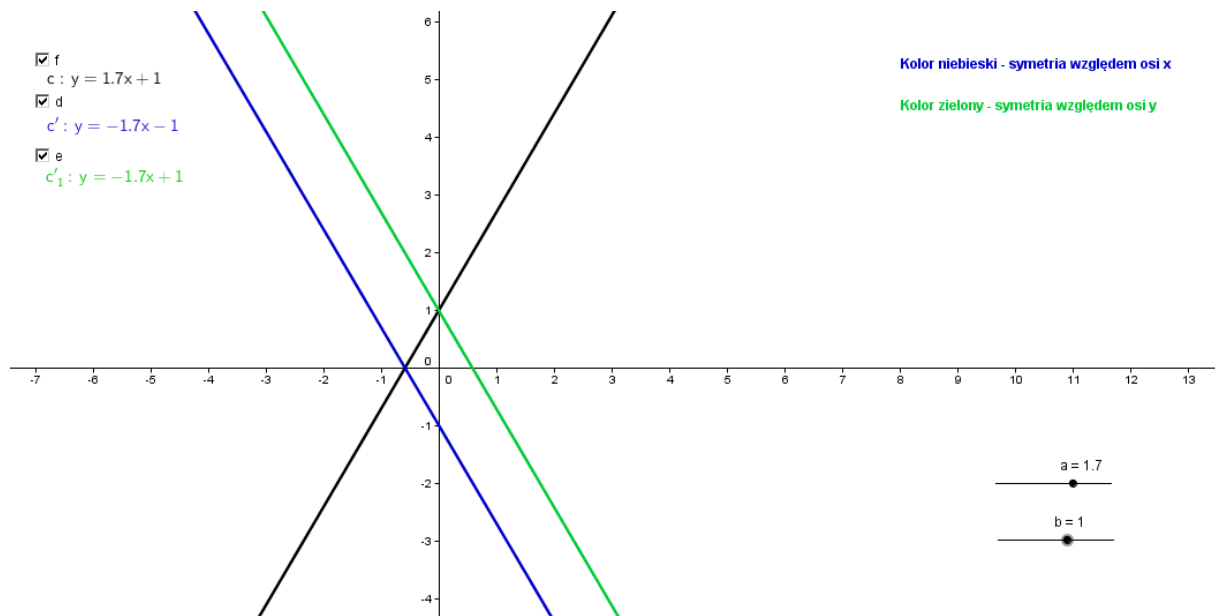
Obserwacja.

Przedstawiony przykład pokazuje, że w równaniu prostej p wystarczy w miejsce x wpisać y , a w miejsce y wpisać x , a następnie wyznaczyć y , by otrzymać równanie prostej symetrycznej do prostej p względem prostej o równaniu $y = x$.

Możemy teraz skorzystać z GeoGebry i nieco poeksperymentować z symetriasami danej prostej względem osi układu współrzędnych.

Poniżej przedstawiony jest obraz pliku .ggb, dzięki któremu możemy zmieniać współczynniki a i b w równaniu prostej p : $y = ax + b$ w dowolnie ustalonym zakresie oraz obrazy symetryczne tej prostej względem osi układu współrzędnych (kolorem niebieskim oznaczono obraz prostej p w symetrii względem osi x , zaś kolorem zielonym jej obraz względem osi y).

Oprócz suwaków dla a i b oraz trzy pola wyboru *Pokaż/Ukryj obiekt*, pozwalające na oglądanie równań prostych. Początkowo obiekty te powinny być ukryte, gdyż to uczniowie powinni zauważyć, że proste będące obrazami prostej p są prostymi równoległymi.

Przykład 1.2.

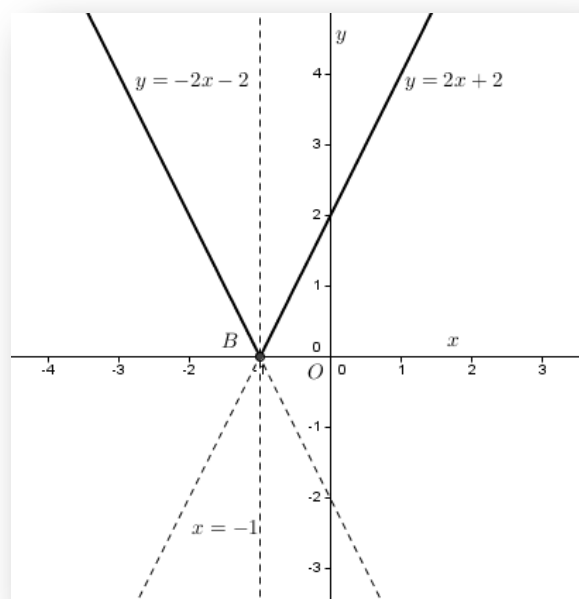
Dana jest prosta p o równaniu $y = 2x + 2$. Na podstawie jej wykresu wykonaj wykresy funkcji $y = |2x + 2|$ oraz $y = 2|x| + 2$.

❖ Korzystając z definicji wartości bezwzględnej mamy:

$$y = |2x + 2| = \begin{cases} 2x + 2, & \text{jeżeli } 2x + 2 \geq 0 \\ -2x - 2, & \text{jeżeli } 2x + 2 < 0 \end{cases}$$

lub też

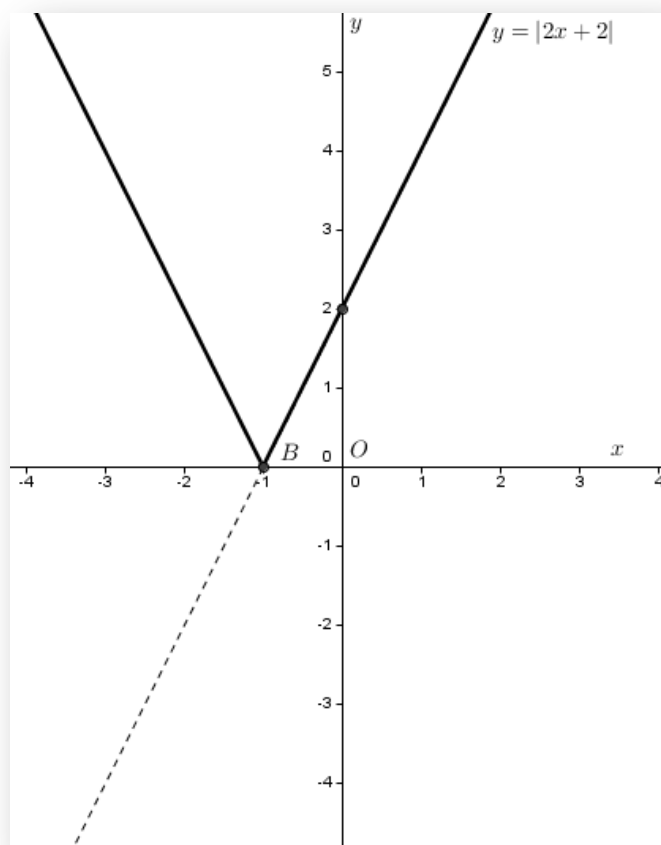
$$y = |2x + 2| = \begin{cases} 2x + 2, & \text{jeżeli } x \geq -1 \\ -2x - 2, & \text{jeżeli } x < -1 \end{cases}$$

Jak widać, wykres funkcji tworzą dwie półproste o wspólnym początku w punkcie B .

Obserwacja.

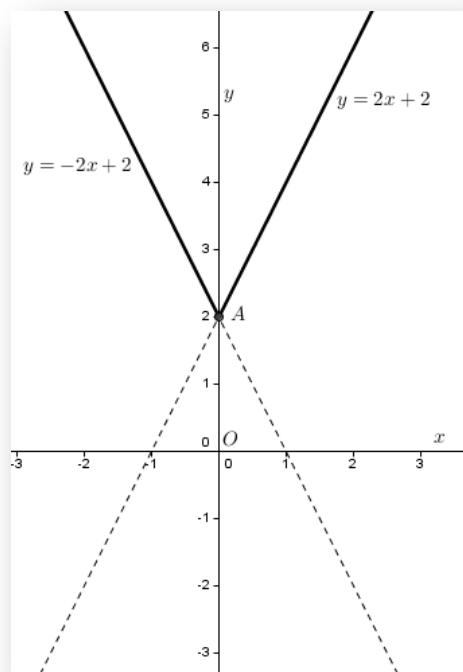
Przedstawiony przykład pokazuje, że wykres danej funkcji możemy otrzymać szybciej: wykonujemy wykres funkcji $y = 2x + 2$, a następnie część tego wykresu leżącą pod osią x odbijamy symetrycznie względem osi x , a oryginał (półprostą) usuwamy.

❖ Przejdźmy teraz do drugiej części ćwiczenia.

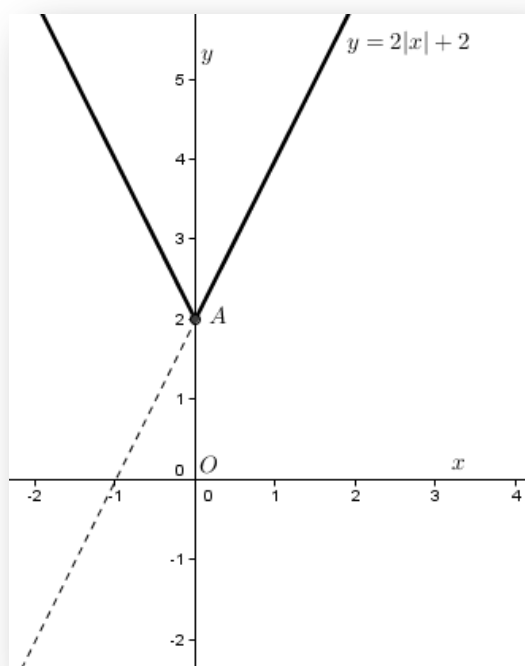
$$y = 2|x| + 2 = \begin{cases} 2x + 2 & \text{dla } x \geq 0 \\ -2x + 2 & \text{dla } x < 0 \end{cases}$$

Korzystając z poprzednich danych rysujemy proste o równaniach $y = 2x + 2$ i $y = -2x + 2$, a następnie wybieramy do wykresu funkcji dwie półproste o wspólnym początku A , leżące powyżej punktu A .

Obserwacja.

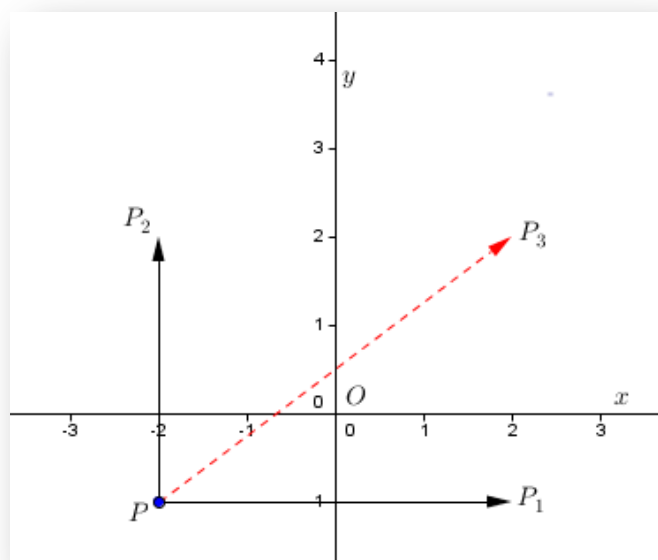
Przedstawiony przykład pokazuje, że wykres danej funkcji możemy otrzymać szybciej: wykonujemy wykres funkcji $y = 2x + 2$, a następnie część tego wykresu leżącą po prawej stronie osi y odbijamy symetrycznie względem osi y , a część oryginału (półprostą leżącą poniżej punktu A) usuwamy.

2. Przesunięcia (translacje)

Niech punkt $P = (x, y)$ będzie dowolnym punktem płaszczyzny; obrazem tego punktu w przesunięciu poziomym jest punkt P_1 o współrzędnych $(x + a, y)$, obrazem w przesunięciu pionowym jest punkt P_2 o współrzędnych $(x, y + b)$, jeśli zaś wykonamy oba przesunięcia równocześnie, to otrzymamy punkt P_3 o współrzędnych $(x + a, y + b)$.

Obserwacja.

Jeśli $a > 0$, to translacja pozioma przesuwą punkt P o a jednostek w prawo, jeśli zaś $a < 0$, to translacja pozioma przesuwą punkt P o a jednostek w lewo; jeśli $b > 0$, to translacja pionowa przesuwą punkt P w górę, jeśli zaś $b < 0$, to translacja pionowa przesuwą punkt P w dół.

Przykład 2.1.

Dana jest prosta p o równaniu $y = 2x + 2$. Napisz równanie obrazu prostej p przesuniętej o dwie jednostki w prawo, przesuniętej o dwie jednostki w dół oraz przesuniętej o dwie jednostki w prawo i jedną jednostkę w dół jednocześnie.

❖ Narysujmy najpierw daną prostą i jej obraz po przesunięciu o dwie jednostki w prawo.

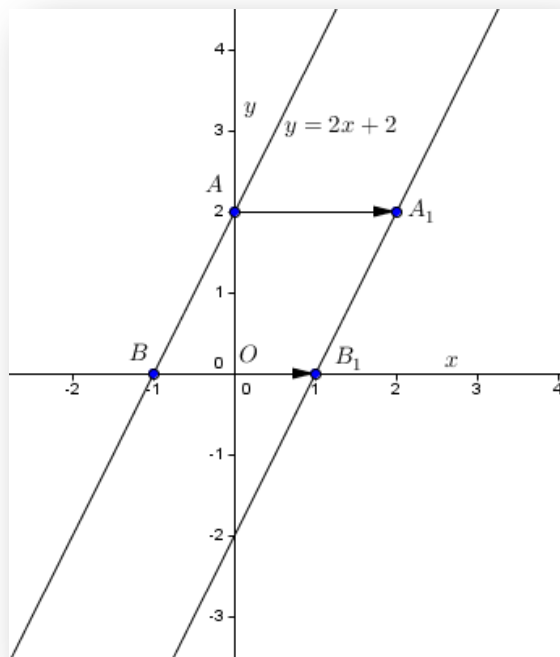
W tym celu wyznaczmy dwa różne punkty leżące na prostej p :

x	y
0	2
-1	0

Obrazy tych punktów w tym przesunięciu są następujące:

x	y
2	2
1	0

Narysujmy te proste i wprowadźmy oznaczenia punktów.

Prosta przechodząca przez punkty A_1 i B_1 ma równanie:

$$\frac{y - y_{A_1}}{y_{B_1} - y_{A_1}} = \frac{x - x_{A_1}}{x_{B_1} - x_{A_1}}, \quad \frac{y - 2}{0 - 2} = \frac{x - 2}{1 - 2},$$

a stąd

$$y = 2x - 2.$$

Obserwacja.

Przedstawiony przykład pokazuje, że w równaniu prostej p wystarczy w miejsce x wpisać $x - 2$, by otrzymać równanie prostej przesuniętej. Rzeczywiście: $y = 2(x - 2) + 2 = 2x - 4 + 2 = 2x - 2$.

❖ Narysujmy teraz daną prostą i jej obraz po przesunięciu o jedną jednostkę w dół.

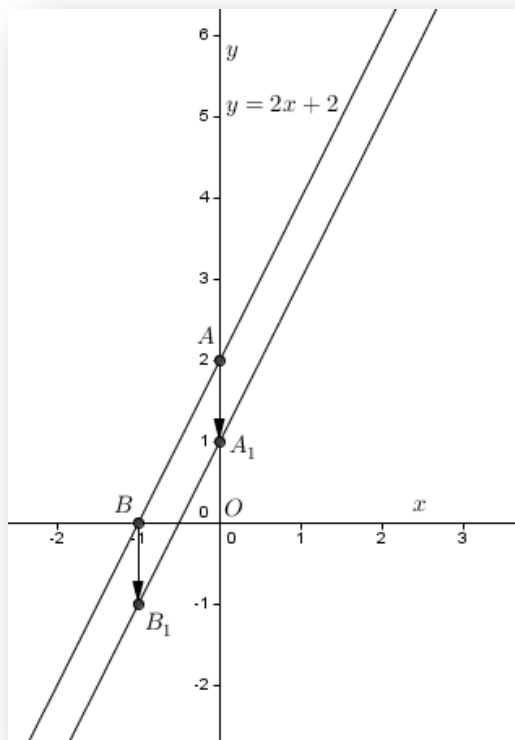
W tym celu wyznaczmy dwa różne punkty leżące na prostej p :

x	y
0	2
-1	0

Obrazy tych punktów w tym przesunięciu są następujące:

x	y
0	1
-1	-1

Narysujmy te proste i wprowadźmy oznaczenia punktów.

Prosta przechodząca przez punkty A_1 i B_1 ma równanie:

$$\frac{y - y_{A_1}}{y_{B_1} - y_{A_1}} = \frac{x - x_{A_1}}{x_{B_1} - x_{A_1}}, \quad \frac{y - 1}{-1 - 1} = \frac{x - 0}{-1 - 0},$$

a stąd

$$y = 2x + 1.$$

Obserwacja.

Przedstawiony przykład pokazuje, że w równaniu prostej p wystarczy w miejsce y wpisać $y + 1$, by otrzymać równanie prostej przesuniętej. Rzeczywiście: $y + 1 = 2x + 2$, skąd $y = 2x + 2 - 1$, czyli $y = 2x + 1$.

- ❖ Narysujemy teraz prostą p i jej obraz w przesunięciu o 2 jednostki w prawo i o jedną jednostkę w dół.

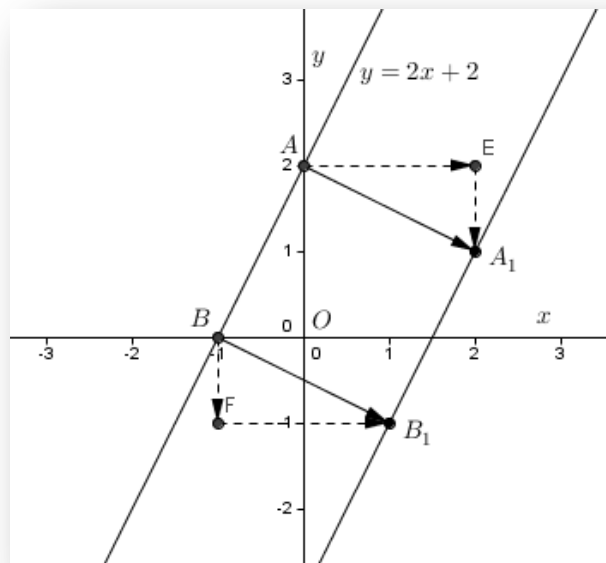
W tym celu wyznaczmy dwa różne punkty leżące na prostej p :

x	y
0	2
-1	0

Obrazy tych punktów w tym przesunięciu są następujące:

x	y
2	1
1	-1

Narysujmy te proste i wprowadźmy oznaczenia punktów.

Prosta przechodząca przez punkty A_1 i B_1 ma równanie:

$$\frac{y - y_{A_1}}{y_{B_1} - y_{A_1}} = \frac{x - x_{A_1}}{x_{B_1} - x_{A_1}}, \quad \frac{y - 1}{-1 - 1} = \frac{x - 2}{1 - 2},$$

a stąd

$$y = 2x - 3.$$

Obserwacja.

Obowiązuje następująca reguła praktyczna: dane są liczby rzeczywiste a i b

- 1) aby otrzymać przesunięcie poziome o a wystarczy w miejsce x wpisać $x - a$ w równaniu danej krzywej (jeśli $a > 0$ przesunięcie będzie w prawo, jeśli zaś $a < 0$, to przesunięcie będzie w lewo);
- 2) aby otrzymać przesunięcie pionowe o b wystarczy w miejsce y wpisać $y - b$ w równaniu danej krzywej (jeśli $b > 0$ przesunięcie będzie w górę, jeśli zaś $b < 0$, to przesunięcie będzie w dół).